

Het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting (1940-1944): deel 4

door Roger JANSOONE

4. VERWARDE MEIDAGEN ... MET VERWARRENDE GEVOLGEN :

Homo homini lupus

“We cannot learn from history until we know what that history is”

(Winston Churchill)

Spooktreinen

Zoals destijds in oktober 1914 was ook in mei 1940 Oostende enkele dagen - uiteraard in alle discretie - de feitelijke hoofdstad van België, als laatste schuilplaats voor regeringsinstanties en als “uitvoerhaven” voor het goud van de Nationale Bank en van vertrouwelijke dossiers en archieven. Hierover is nog niet veel bekend, doch nog minder bekend is de betrokkenheid van Oostende in de toenmalige heisa en verwarring rond spionage, contraspionage en “vijfde colonne”. Alzo krijgt dit relaas al dadelijk de allures van een elegie en een rouwhulde. Want bij het begin van deze studie moet nader worden ingegaan op een vreselijk collectief drama, niet enkel omdat Oostende deels hierin betrokken was, doch vooral ook omdat het een giftige schaduw heeft uitgeworpen op de bezettingsperiode en nog lang daarna. Hier tuimelen geen lijken uit de kast van de geschiedenis maar gaat het om “levende lijken” die ons blijven achtervolgen. Ook is dit een confrontatie met “iets” dat wij in een beschaafd en democratisch land vanuit onze eigen overheid niet voor mogelijk achtten. Van de keerzijde van de medaille van onze maatschappij en, in zekere zin, van de mens zelf wordt hier een beeld opgedrongen dat onbehaaglijk stemt, maar dat wij niet kunnen ontlopen. De geschiedschrijving speelt hierbij ongewild en onvermijdelijk de rol van “het teken aan de wand”. Dit hoofdstuk is aldus tevens geschreven ter nagedachtenis van de “weggevoerden van mei 1940”, waaronder een onbekend aantal Oostendenaars en alhier “aangespoelde” - vooral joodse - vluchtelingen.

Op 10 mei 1940 werden, blijkbaar willekeurig, overal mensen opgepakt, mannen en vrouwen, kinderen en bejaarden, Belgen en vreemdelingen, VNV-ers, Verdinaso's en Rexisten, maar ook communisten, Spaanse republikeinen, ex-brigadisten, antifascisten en nazi-slachtoffers zoals verdreven joden en gevluchte Duitse nazi-opposanten. Bij dergelijke massa-arrestaties zou het er nog hebben aan ontbroken dat er toevallig ook niet enkele Duitse agenten werden opgepakt, doch dat was nog geen reden voor een absurd en afschuwelijk spelletje “vogelpik”. Het gebeurde verward en niemand leek te weten wat er aan de hand was, vooral omdat er kennelijk lukraak aanhoudingen werden verricht in de meest uiteenlopende milieus ... en ook onder mensen die duidelijk tot geen enkel milieu behoorden. De betrokken rijkswachters en politieagenten wisten alleen te vertellen dat het ging om “politiek verdachte personen” die “staatsgevaarlijk” zouden zijn. Wat in tegenspraak was met het feit dat de leider van het VNV Staf de Clerck (niet meteen een onverdachte figuur!) werd aangehouden doch de volgende dag werd vrijgelaten (om vervolgens een belangrijke rol te gaan spelen in de collaboratie). Wie minder geluk had (en werd vermoord) was Joris Van Severen, leider van het Verdinaso, een “salonfähige” rechts-katholieke en elitaire politicus met relaties en contacten tot in de hoogste kringen. Wat betreft die “hogere kringen”, valt het op dat niemand werd aangehouden binnen de selecte kring van industriëlen, bankiers en zakenlieden die in het “neutrale” België reeds voordien (bewust of onbewust) economische en/of financiële medewerking hadden verleend aan het voorbereiden van een aanvalsoorlog (ontegensprekelijk een belangrijke vorm van “pro-actieve” collaboratie en incivisme, die tijdens de bezetting in toenemende mate werd voortgezet ... en waarvoor na de oorlog vrijwel niemand ter verantwoording werd geroepen). Begrijpe wie begrijpen kan! Een ander rechtsradicaal kopstuk,

Léon Degrelle, de leider van REX, werd aangehouden, gedeporteerd en mishandeld en werd zelfs de stuipen op het lijf gejaagd met een schijnexecutie! Getraumatiseerd en rancuneus kwam hij nadien terug naar België, voortaan als een gedreven fascist "pur sang" die in zijn verblinding voor Hitler zo ver zou gaan dat hij de Walen ervan wilde overtuigen dat ook zij "Germanen" zouden zijn!

Dit bont en heterogeen allegaartje werd onder strenge bewaking afgevoerd naar de Franse grens. Daar werden de Belgische rijkswachters afgelost door Franse militairen, ... met alle gevolgen van dien, zoals de beruchte moordpartij op 20 mei 1940 in Abbeville, waarbij 21 arrestanten (waaronder Joris Van Severen) werden vermoord door een losgeslagen Franse soldateska. Er zouden in Abbeville ongetwijfeld nog meer slachtoffers gevallen zijn indien de slachting niet was "onderbroken" door een Duitse luchtaanval, waarbij de Fransen een veilig heenkomen zochten. Het ging er soms beestachtig aan toe. Een vrouw uit Brugge die in paniek raakte, werd de schedel ingeslagen en met bajonetsteken afgemaakt. De lijken liet men gewoon liggen, ... een "cadeau" voor de kort nadien binnenrukkende Duitsers die uitgebreid foto's hebben gemaakt van deze gruwel om hiervan gebruik te maken voor propagandistische doeleinden, meer bepaald voor het ontketenen van een anti-Franse schokgolf doorheen België.

Eerstdaags verschijnt

**HET
BLOEDBAD
VAN
ABBEVILLE**

door Maurits van Gijsegem

•

Het verhaal van de Spionnenkoorts 1940
en van de moord op Joris van Severen (20 Mei 1940)

•

Voorwoord van Dr. Aug. BORMS

•

120 bladzijden, met talrijke afbeeldingen en 2 Kaarten.

•

PRIJS ingenaaid : 20 FRANK
bij intekening vóór 10 Juni : 15 frank
LUXE-UITGAVE (gebonden) : 50 FRANK

•

Men kan intekenen bij alle boekhandelaars en bij
Uitgeverij-Boekhandel VOLK en STAAT

ANTIWERPEN : Appelmannstr. 1, P.C. 1136.86 — BRUSSEL : Ad. Marlaan 85, P.C. 1143.23
GENT : Kalandenberg 7, P.C. 123.29 — LEUVEN : Bondgenootenlaan 67, P.C. 82.73 — LIER : Berlaarstr. 45

liging boek "Het bloedbad van Abbeville"

Velen verdwenen in de "spooktreinen", een hel van terreur, mishandeling, beroving, gebrek aandrang en voedsel, aan hygiëne en sanitair, met andermaal doden door slechte behandeling of

“neergeschoten bij een poging tot ontvluchting”. Wie dit overleefde, werd geïnterneerd in de kampen van Le Vernet of St-Cyprien die - na de ineenstorting van Frankrijk - voor joden en antifascisten het voorportaal bleken te zijn voor deportatie naar concentratiekampen. Belgen die in de zomer van 1940 werden gerepatriëerd, koesterden meer dan ooit negatieve gevoelens tegen het establishment. Velen waren getekend voor de rest van hun leven, sommigen waren krankzinnig geworden of leden aan psychische stoornissen. Uiteraard had het verhaal van de teruggekeerden een multiplicatoreffect, aangedikt door een door de nazi's gecontroleerde pers. De krijtlijnen voor diverse vormen van collaboratie waren dus al vroeg getrokken, mede dank zij de op 10 mei “vooruitziende geest” van de inmiddels nog rondlopende regering. Hier werd de kiem gelegd van de splijtzwam die, aangedreven door de naoorlogse repressie, een zware hypotheek zou leggen op de interne verhoudingen in onze samenleving. Hieruit zou na de oorlog een “subcultuur” ontstaan, uit rancunes, haat, wrok en revanchisme, met eigen organisatievormen, los en vervreemd van de gevestigde machten, instellingen en organisaties.

Dodenhulde bij het graf van Joris Van Severen (1943)

Over die “spooktreinen” zijn er diverse getuigenissen. In hun studie “L’an 1940” publiceren J. Gérard-Libois en J. Gotovitch (p. 114) dit ooggetuigenverslag : “We zaten in de blakende zon met 40 mensen, waaronder vrouwen en kinderen, in een hermetisch afgesloten wagon, waarin we dag en nacht moesten blijven. We leden honger, hadden geen lucht en leden vooral dorst. We werden 43 uren zonder water gelaten. We moesten de brutaliteiten ondergaan van de soldaten die het escorte begeleidden en in vele stations werden we bijna gelyncht door burgers die men had doen geloven dat we parachutisten en spionnen waren. Velen zijn onderweg gestorven”. Precies omdat “velen onderweg zijn gestorven” varieert de schatting van het aantal “weggevoerden” tussen de 6.000 en de 10.000 (alleen al in Antwerpen waren er ruim drieduizend). In zekere zin zijn die spooktreinen een voorafspiegeling van de dodentreinen die nadien zouden rijden van Mechelen (en andere “Durchgangslager”) naar Auschwitz.

Het algemeen arrestatiebevel was niet gebaseerd op “zwarte lijsten” (op 10 mei nog “in voorbereiding”) maar werd door de Staatsveiligheid telegrafisch verzonden aan alle Rijkswachtposten en politiecommissariaten, voor aanhouding van “alle Belgische of vreemde onderdanen verdacht of gevaarlijk ten opzichte van de krijgsverrichtingen”. Dit getuigt zeker van amateurisme, een veiligheidsdienst onwaardig, ... tenzij het zo bedoeld was als een vorm van staatsterreur? Vergelijking : in datzelfde jaar had de Gestapo, voor operatie “Seelöwe”, vooraf - voor, nota bene, een ander land - een “Sonderfahndungsliste” samengesteld voor arrestatie van een

groot aantal vooraanstaande anti-nazigezinde Britten in geval van een invasie in Groot-Brittannië, met strikte vrijwaring van fascist en nazi-sympathisanten ...en dat waren er nogal wat, met vooraan zelfs de (ex-koning) hertog van Windsor! “Deutsche Gründlichkeit” tegenover Belgisch geklungel en improvisatie! Deze vage instructies hadden tot gevolg dat die aanhoudingen willekeurig en ondoordacht zijn gebeurd. En zoals bij iedere lukrake klopjacht werd hier en daar vermoedelijk van de gelegenheid misbruik gemaakt om oude rekeningen te vereffenen, zoals trouwens ook na de bevrijding. De “motivering” was overigens ongegrond, daar van niet-militaire zijde het grootste en vrijwel enige gevaar voor de krijgsverrichtingen besloten lag in de ruim twee miljoen Belgen die op de vlucht waren en de wegen blokkeerden! Deze onvergeeflijke blunder (met negatieve en verregaande gevolgen) kaderde in de algemene paniekstemming, waarbij “spionnen” en “vijfde colonnes” werden “waargenomen”, met soms potsierlijke en absurde “incidenten”, te gek om op te sommen..

Hoofdverantwoordelijken voor “de weggevoerden van mei 1940” waren Minister van Justitie Paul-Emile Janson, Auditeur-generaal Ganshof van der Meersch en Administrateur-generaal van de Staatsveiligheid Robert de Foy, doch niemand werd ooit ter verantwoording geroepen. Intussen heeft geen enkele regering het nodig gevonden verontschuldigen – laat staan een schadeloosstelling – aan te bieden aan de slachtoffers of hun nabestaanden (ofschoon voor andere drama’s verontschuldigen niet hebben ontbroken, zoals voor medewerking aan de jodenvervolgung, de moord op Lumumba en schuldig verzuim bij de genocide in Rwanda). Wel heeft in 1980 de regering officieel toegegeven dat de uitlevering van “politiek verdachte personen” een “vergissing” was omdat de Franse autoriteiten blijkbaar niet beseften dat het enkel ging om *verdachten* (ook al waren er hierbij vrouwen, kinderen en bejaarden). Officieel blijft België dus bij die thesis. Het is jammer dat die Fransen niet het verschil kenden tussen gearresteerde verdachten en veroordeelde gevangenen (die overigens ook recht hebben op een humane behandeling). Die vreemde hersenkronkels blijven kennelijk een taai bestaan leiden! Uiteraard zit men in Abbeville en in het Franse leger erg verveeld met dit drama en hult men zich in een stille en verbeterde woede tegen “les Belges” die “l’honneur de l’armée française” in deze beschamende en oneervolle situatie hebben gebracht, ook inzake de spooktreinen en de interneringskampen. Blijkbaar kadert dit in de “omerta” omtrent de schande van “la débâcle”, nog verergerd door een onderliggend web van complot en hoogverraad dat Franse historici onlangs hebben bloot gelegd, zodat er nu sprake is van “l’étrange défaite”.

De Belgische regering (politiek zelf de hoofdverantwoordelijke) kreeg van al die moorden, wandaden en uitpattingen slechts kennis op 10 juli 1940 ... via een uit België aangevoerde editie van “Le Soir” (typisch voor de “blackout” waarin de in Frankrijk rondlopende regering verkeerde). Minister van Buitenlandse Zaken Spaak deed een “démarche” bij zijn Franse collega “om uitleg te vragen”, ... doch tot op heden wacht Buitenlandse Zaken nog steeds op antwoord. Abbeville is al tijdens de oorlog (ook vanuit Oostende) een “bedevaartoord” geworden voor extreemrechtse groeperingen. Het is niet duidelijk of en, zo ja, hoe en in welke mate de nazi’s dit hebben aangemoedigd (met hun neiging tot “heldenverering” en cultus van “martelaren”). Een Duitse collega (tijdens de oorlog bij de Militärverwaltung) zei mij: “Zu dem Grab von Joris Van Severen sorgen sich schon in 1942 die Gemeindebehörden, belgische Rechtsradikale könnten sich dort einen Wallfahrtsort einrichten. Offensichtlich wollten diese Leute, dass die Welt demnächst erfährt was an jenem Maitag wehrlosen Menschen angetan wurde.”. Het lijkt onmogelijk te achterhalen hoeveel Oostendenaars het slachtoffer werden van al die politieke en politionele willekeur, en dit geldt uiteraard nog meer voor de talrijke vluchtelingen, asielzoekers en migranten die (zoals ook nu nog) toen in Oostende verbleven en onder wie ongetwijfeld heel wat arrestaties zijn verricht. De verantwoordelijken voor deze onregelmatigheden waren allicht wel zo snugger dat zij het relaas van hun daden niet aan het papier hebben toevertrouwd, en mocht dit het geval geweest zijn, zal dit in handen gevallen zijn van de speurders van de Militärverwaltung ...die al vlug moest vaststellen dat het hier vermoedelijk ging om een “geheime Staatssache”, zodat men er best aan deed, heel de zaak

in het ongewisse te laten. De VNV-uitgave “Het bloedbad van Abbeville” (1941) mocht “druipen van het bloed”... maar er werd hierin geen echte achtergrondinformatie verstrekt.

Duitsers konden zich vrolijk maken over hoe “nach einem altbekannten Mechanismus” men in België pogingen deed om de Zwarte Piet door te schuiven. “Mit Auftragsgutachten und Schuldverweisungen wollten sich die Staatssicherheit, Staatsanwaltschaft, Gendarmerie, Rechtsschutzorgane und Polizei aus der Verantwortung stehlen. Bestimmt waren ihnen die Risiken der Sonderaktion schon vorher bekannt - offenbar eine Fehlplanung in aller Eile zusammengeschrieben! Das legt tatsächlich den Finger auf die Wunde: das Fehlen von Transparenz in einer Demokratie”, zo zag het een Duitse gesprekspartner. Voor de Nazi's was het mooi meegenomen dat “die Belgische Behörden schon im voraus viel Drecksarbeit geleistet haben, geradezu bevor die Deutschen sich die Finger wirklich schmutzig gemacht haben”, namelijk op drie vlakken waarop zij toen nog niet in de mogelijkheid waren om zelf in te grijpen : communisten (bondgenootschap met de Sovjetunie!), joden (er was nog geen plan inzake de “Endlösung”) en “dubieuze” rechtsradikalen zonder nazi-signatuur, zoals Van Severen (een “Groot-Nederlander” met heimwee naar “het Bourgondisch Rijk”) en Degrelle (een populist die pas nadien een nazi geworden is, mede uit rancune als “weggevoerde”). Het hoeft dan niet te verbazen dat – tot ergernis van de Militärverwaltung – de betrokken “Belgische Behörden” bleken te genieten van de hoge bescherming van niemand minder dan de oppermachtige SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich in Berlijn, de “coming man” van het nazi-regime. Logischerwijze wekt een en ander het akelig vermoeden dat dit allemaal vooraf was beraamd en afgesproken in Berlijn, wat nog niet zo gek klinkt, gelet op de “deutschfreundliche” relaties tussen het “neutrale” België en nazi-Duitsland. Het is dus nogal begrijpelijk dat de toch overvloedige vakliteratuur omtrent de meidagen van 1940 weinig of geen duiding geeft omtrent deze beschamende episode uit onze vaderlandse geschiedenis.

Mede door die versie komen Franse militairen te voorschijn als een onberekenbaar zootje ongeregeld, tot het ergste in staat en bijgevolg vooraf als dusdanig in te schatten, vooral omdat blijkbaar niet steeds kon gerekend worden op inzicht, leiderschap en zelfbeheersing van Franse (reserve-)officieren. Door dit te onderschatten heeft onze overheid een fatale “vergiftiging” begaan. Nochtans begon reeds alhier de slechte behandeling van arrestanten en het onthouden van drank en voedsel, zodat de excessen een voortzetting lijken te zijn van een duivels mechanisme dat al in België in werking was getreden en dat soms, waar geen spooktreinen maar wel “spookbussen” waren ingeschakeld, nog tot een heel eind over de grens in handen was van Belgische Rijkswachters. Maar, in ieder geval, recht is geschied: de in Abbeville bevelvoerende luitenant en sergeant werden door de Duitsers opgespoord, aangehouden en terechtgesteld, doch niet omwille van de moordpartij maar omdat er onder de slachtoffers (toevallig) een paar Abwehr-agenten waren! En hoe Frankrijk officieel tegen deze massamoord aankijkt, kan worden afgelezen uit het verbijsterend feit dat in Abbeville een straat werd genoemd naar de bevelvoerende (en nadien terechtgestelde) luitenant die, nota bene, eigenhandig aan deze slachting had deelgenomen. Overigens, wat straatnaamborden betreft: pas in december 2010 werd in Frankrijk (in een Ardens dorp) het laatste bord “rue Pétain” verwijderd ... evenals (in een Normandisch gemeentehuis) het laatste statieportret van “le maréchal”, en dan nog op gerechtelijk dwangbevel! Voilà la France profonde ...

De opdrachtgevende kapitein van dit moordcommando pleegde nadien “zelfmoord” ergens in het onbezet deel van Frankrijk, ook niet zozeer omwille van die massamoord maar allicht vooral omdat hij had nagelaten de sporen van de misdaad uit te wissen, en vermoedelijk ook omdat de internationale politieke “marktwaarde” van België (in mei/juni 1940 herleid tot nul) weer flink was gestegen met een door Churchill erkende Belgische regering in ballingschap te Londen (ook al was dit slechts een rompregering van “vier man en een paardenkop” ... maar het ging bij Churchill om Belgisch-Kongo!). Daartegenover stond in Londen een schimmig “Comité van vrije Fransen”, feitelijk een “one man show” van een toen nog onbekende de Gaulle die zelfs nog tot in 1944 tegen

Churchill en vooral tegen president Roosevelt een taai gevecht heeft moeten leveren om de nodige erkenning te vinden. Anderzijds wou in onbezet Frankrijk het Vichy-regime in het begin nog alle richtingen uit. Alzo mocht de plaatselijke Franse hoofdverantwoordelijke van dit drama eveneens van het toneel verdwijnen ... en was de zaak volledig opgelost en hopelijk geklasseerd. Zo dachten de ketters, maar zij dwaalden!

Ten behoeve van de ordehandhaving ...

“Für die Politik war die Debatte beendet”. Maar in een historische studie kan - hoe delicaat ook - aan dit (in onze democratie en rechtsstaat) onvoorstelbaar drama niet zo maar worden voorbijgegaan. Er blijft immers het hoe en het waarom ... Hoe was zoiets mogelijk?? Een dergelijke lichtvaardige, kortzichtige, ondoordachte en onverantwoorde schending van elementaire rechtsnormen en mensenrechten? Het willekeurig op het spel zetten van wel en wee, ja zelfs van het leven van duizenden burgers? Gelet op de verregaande gevolgen en de hevige rancunes lijkt een bevredigend antwoord hierop wel aangewezen. Doch inzake geheime diensten stuit de historicus vaak op het ontbreken (of verborgen blijven) van bronnenmateriaal als hij een verklaring poogt te vinden voor raadselachtige gebeurtenissen. Toch is er een uniek en onthullend document bekend geworden, zij het daterend uit een niet meer zo recent verleden, namelijk - i.v.m. stakingen en relletjes in Wallonië - een rapport (veeleer een beleidsnota) uit 1887 van de chef van de Staatsveiligheid, Adolphe Gautier de Rasse, gericht ... niet aan de Minister van Justitie doch rechtstreeks aan de Koning (in een grondwettelijke monarchie zelfs voor een topambtenaar volstrekt ontoelaatbaar!). Hierin wordt voorgesteld “ten behoeve van de ordehandhaving bijvoorbeeld sommige burgerlijke vrijheden af te schaffen” want “onze wetgeving is niet aangepast aan onrustige tijden en in een nieuwe situatie hoort een regeling die in verhouding staat tot het te bestrijden gevaar en die vooral erop moet letten dat het algemeen belang gesteld wordt boven het respect voor de individuele vrijheid.” Dit “credo” viel niet zo maar uit de lucht maar was de verwoording van een mentaliteit die naadloos aansloot bij de geesteshouding in het Belgisch establishment (dat door hun tijdgenoot James Ensor in Oostende zo vlijmscherp en zo vaak werd gehegeld en bespot!). Het werpt ook een merkwaardig licht - zeker in het kader van een grondwettelijke monarchie - op de feitelijke machtspositie van koning Leopold II, die trouwens voortdurend bij zijn ministers aandrong op een krachtadig optreden bij het beteugelen van onlusten (wat de Congo-Vrijstaat betreft, nam hij overigens een nog veel hardere houding aan).

Het ziet er naar uit dat hierin tussen 1887 en 1940 - binnen het bestek van een halve eeuw - niet zoveel was veranderd, wat in 1914/1918 achter het IJzerfront en in Le Havre duidelijk zijn bevestiging vond (er konden heel wat Vlaamsgezinden, socialisten en pacifisten hierover een woordje meepraten!). Maar de Staatsveiligheid was, naast andere overheidsdiensten, slechts een exponent van een conservatief, autoritair en reactionair regime dat, schuil gaande achter een democratische façade, eigen doelstellingen nastreefde en hierbij kon rekenen op een slaafse klassenjustitie en een hondsgetrouw overheidsapparaat dat, indien nodig, vlot kon optreden buiten alle parlementaire en zelfs ministeriële controle. Het is geen toeval dat in datzelfde jaar 1887 in Oostende de “vissersopstand” (eigenlijk relletjes en straatrumoer) brutaal en bloedig werd neergeslagen, met daarop nog een keiharde en massale repressie via de boetstraffelijke rechtbank van Brugge (een regelrechte aanfluiting van een correcte rechtsgang en rechtspraak, waarover ik onlangs in “De Plate” een artikel heb gepubliceerd).

Indien de historicus - op basis van “fact finding” - deze historische lijn niet doortrekt van destijds tot heden, dan kan hij zich enkel buigen over de momentopname van een (ogenschijnlijk) uitzonderlijke gebeurtenis, waarbij hij uiteraard blijft zitten met onopgeloste vragen over het hoe en het waarom. Weliswaar komt dit voor velen goed uit, want men hult zich liefst in een oorverdovend stilzwijgen. Maar een nieuwe en verfrissende aanpak is vaak verhelderend en biedt bovendien

inzicht en kansen voor een bevredigende bijstelling en bijsturing van het officieel beleid, waarbij komaf wordt gemaakt met een onzalig verleden.

Joodse vluchtelingen in Oostende

Het lijkt vreemd dat – in een ogenschijnlijk andere context (onder een bezetting) – na 1940 sommige gemeentebesturen en politiekorpsen zich lieten kennen door medewerking, ja zelfs medeplichtigheid aan de jodenvervolging ... doch dit is minder vreemd als men vaststelt dat onder de “weggevoerden” al opvallend veel joden waren (wellicht ongeveer de helft, o.m. ook heel wat joden die in Oostende verbleven), ... dus nog vooraleer er in ons land sprake was van jodenvervolging. Reeds in de tweede helft van de jaren dertig werden naar België gevluchte Duitse of Oostenrijkse joden af en toe door de Vreemdelingenpolitie weer over de grens gezet, ... ongetwijfeld een zekere dood tegemoet (dit laatste stelt nog tot op vandaag het probleem omtrent het toekennen van asielrecht). Meestal gebeurde dit omdat zij werden verdacht van “het uitoefenen van politieke activiteiten die de neutraliteit van België kunnen in het gedrang brengen”. Omwille van de goede verbindingen naar Groot-Brittannië (en vandaar naar Noord-Amerika) waren er in Oostende en elders aan de kust veel joodse vluchtelingen “aangespoeld”. Het “aanzuigefect” van Oostende lag precies in die rol van *gateway to Britain* (and to America!). Maar zij stonden wel voor een dilemma. Indien zij zich lieten registreren als “politieke vluchteling” riskeerden zij uitwijzing op grond van “het vermoedelijk uitoefenen van politieke activiteiten”. Doch registratie als “economische vluchteling” (zij die berooid arriveerden) was ook riskant in een land dat in een economische crisis verkeerde en met een hoge werkloosheidsgraad worstelde, waar bijgevolg (zoals ook nu) “economische” vluchtelingen niet welkom waren. Dus deed een jood er best aan, zich niet te laten registreren en illegaal in ons land te verblijven, in afwachting van inscheping op de pakketboot na het verkrijgen van een (al dan niet vervalst) inreisvisum voor Groot-Brittannië. Wegens die knagende verblijfsonzekerheid hielden zij zich goed gedeisd en waren zij “immer reisefertig” om desnoods snel over te stappen naar een ander onderduikadres via een joods hulpwerk voor onderlinge bijstand en dienstbetoon (waarvan de lokale afdeling in Oostende onder leiding stond van Carol Deutsch, voorzitter van de Oostendse joodse gemeenschap en een zeer goede vriend van James Ensor en trouwens zelf een begaafde schilder en beeldhouwer).

Lokale overheid en politie hadden dit spelletje al vlug door, maar doorgaans keken zij liever de andere kant uit (en in Oostende lijkt dit wel in ruime mate het geval te zijn geweest, ofschoon er nogal wat joden “aangespoeld” waren!). Er liep weliswaar een en ander scheef aan de top en in het hoger middenkader, maar de basis was nog redelijk gezond en voldoende doordrongen van democratische en humanitaire verworvenheden, wat tijdens de bezetting al vlug enig weerwerk zou opleveren tegen de bezetter en zijn handlangers. België was trouwens niet het enige land waar joodse vluchtelingen niet met open armen werden ontvangen. Overal stond men negatief tegenover die toevloed van joodse vluchtelingen, ook in landen die zich niet moesten bekommeren om “neutraliteit” tegenover nazi-Duitsland. Dit heeft Jan de Hartog geïnspireerd tot het schrijven van zijn toneelstuk “Schipper naast God”, een scherpe aanklacht tegen het gebrek aan mededogen voor de in nood verkerende medemens. Kennelijk geplaagd door een slecht geweten zijn de Westerse landen na de oorlog overgestapt naar een volledig andere ingesteldheid ... waaraan de Staat Israël grotendeels zijn ontstaan te danken heeft.

Internationaal bekende figuren zoals Albert Einstein (die in Den Haan verbleef maar al vlug gekend was in Oostende) liepen weinig risico op uitwijzing. Oostende was een etappe op hun vluchtroute, o.a. ook voor Ralph Miliband, marxistische ideoloog van Pools/joodse herkomst, later in Londen de vader van twee markante zonen, David (thans ex-Brits Minister van Buitenlandse Zaken) en Ed (sedert 28.9.2010 Voorzitter van Labour). Maar toen Heinrich Bell, een leidende joodse communist (actief in het “Mateottifonds” en bij “Internationale Rode Hulp”, met een afdeling in Oostende), in maart 1936 wél werd uitgewezen en prompt in een concentratiekamp belandde, kwam Minister van

Justitie Eugène Soudan (socialist) in zodanig grote politieke moeilijkheden dat hij zich ertoe verplicht zag Administrateur-generaal de Foy van de Staatsveiligheid naar Berlijn te sturen om die man weer vrij te krijgen. Deze administrateur-generaal (die vanaf 1936 meer dan eens in Berlijn op dienstreis was, o.a. voor een "Internationaal Politiecongres" in augustus 1937) had trouwens goede contacten met zijn Duitse collega SS-Obergruppenführer Heydrich, Chef van het "Reichssicherheitshauptamt" (RSHA – Gestapo/SD), en toen hij in juli 1940 werd aangehouden door de Militärverwaltung na klachten van teruggekeerde "weggevoerden", werd hij op persoonlijk bevel van Heydrich dadelijk weer op vrije voeten gezet (die kortstondige arrestatie leverde hem na de bevrijding een brevet op van "weerstander"!)). Tussen haakjes: op dat "politiecongres" waren allerlei veiligheidsdiensten aanwezig ... behalve politiediensten (zelfs de Duitse KRIPO/Kriminalpolizei was niet uitgenodigd), en het voornaamste punt op de agenda was "de strijd tegen het internationaal bolsjewisme". Doch slechts twee jaar later zou het nazi-regime een "duivelspact" sluiten met de Sovjetunie, de thuishaven van dat internationaal bolsjewisme ...

Ontmaskering ... door James Ensor?

Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat in ons land, naast een (aan de top) vrij algemene "deutschfreundliche" houding, toen al een latent antisemitisme mede een rol speelde. In ieder geval kon dit autoritair en reactionair regime – ongeacht het tijds kader – gedurende decennia naar hartelust eigen hersenschimmen najagen ... en bijgevolg zijn vijand gaan zoeken waar hij (althans in onze optiek) normaliter niet moest gezocht worden. Maar in hun eigen logica was die vijand een "staatsgevaarlijk element" die moest uitgeschakeld worden (zoals ook - via de kerkelijke hiërarchie – een sociaal bewogen priester Daens eraan moest geloven). Aan dit democratisch deficit was uiteraard ook een prijskaartje verbonden, maar nooit zal kunnen becijferd worden wat al die contraproductieve onzin aan de gemeenschap gekost heeft.

Het is daarom dat het drama van "de weggevoerden van mei 1940" nader onderzoek vergt. Dit is immers een zeldzame en brutale zelf-ontmaskering van een ondemocratisch systeem dat al lang schuil ging achter een democratische façade, en dat het talent had om zich, als een kameleon, voortdurend en behendig aan te passen aan zich wijzigende omstandigheden en toestanden. Het is dan ook niet verbazend dat, vooraleer de bezetting goed en wel begonnen was, het establishment zich reeds flink inpaste in de nieuwe situatie ... tot grote tevredenheid van de bezettende overheid! Deze "Eingliederung" was trouwens - vrijwel onopgemerkt - al begonnen in de jaren dertig, zoals aangetoond in onze inleiding. De bezetting was - in economisch, financieel en deels ook ideologisch opzicht - de (thans openlijke) voortzetting van een bewust gekozen gedragslijn. Het loopt nog steeds grondig fout bij dat establishment (zij het dan uiteraard in een andere omgeving en met andere middelen en prioriteiten), zo blijkt uit een opzienbarend boek "Het verraad van de financiële wereld" (Uitg. Lannoo, 2010) van Georges Ugeux, gewezen topman bij diverse banken en holdings, één van de meest vooraanstaande Belgen in het internationale geldwezen. Zijn oordeel is vernietigend voor het wereldje dat hij zo goed kent. Hij heeft het over "witteboordencriminaliteit", gelet op "de explosieve cocktail van onbetrouwbaarheid, hebzucht en ondoorzichtig beleid". Hij wijst erop dat eigenlijk nooit iets is veranderd. Het establishment blijft immers "enkel geïnteresseerd in het maximaliseren van winst en bonussen, en is nog steeds niet echt bekommerd om zijn maatschappelijke en economische rol". Geld is macht, macht is geld, en macht corrupteert en complotteert, vaak ook in of via het overheidsapparaat. In een opvallend artikel "Corporate constitutions" stelt de gezaghebbende "The Economist" op 30.10.2010 zelfs dat "good corporate governance on its own cannot make up for a toxic corporate culture".

"It's all about a choice of enemies!" (Churchill) ... maar dan komt het erop aan, de echte vijand uit te pikken in plaats van een vermeende tegenstander te viseren. Doch "there is logic in their madness" want het lijkt te gaan om een constante gedragslijn vanuit een bepaalde maatschappijvisie. Met een verbetering van het parlementair toezicht op de veiligheids- en

inlichtingendiensten, is er nochtans hoop op beterschap, het Amerikaans gezegde indachtig: "There's always a window for dangerous decision-making, but our system does eventually self-correct". Een "self-correcting system" is wel nodig, gelet op nieuwe bedreigingen voor de interne en externe veiligheid van ons land, meer bepaald wat betreft het snel opkomend en verontrustend islamfundamentalisme. Maar "old habits never die". Zo was er nog in 2003 het bizar uitschakelen van een (vermoedelijk "staatsgevaarlijke") Vlaamse zangeres (Soetkin Collier), opgenomen in het muziekensemble "Urban Trad" voor de RTBF-inzending in het Eurovisie Songfestival. Een belachelijk gedoe en een opdoffer voor een persoonlijke carrière. Het lijkt er op dat intimidatie, loopbaanbeschadiging en broodroof nog steeds niet verdwenen zijn uit het klassiek "wapenarsenaal". Ingevolge een feitelijk beroepsverbod ten nadele van een leraar, heeft het weekblad Knack onlangs (2.06.2010) in een merkwaardig editoriaal eveneens hierop de aandacht gevestigd. De geschiedenis blijft ons achtervolgen ...

Tot in de jaren dertig was Oostende de discrete ontmoetingsplaats van de Belgische "haute finance" en "high society". Ensor heeft die heren gemaskerd uitgebeeld ... en ontmaskering liet hij over aan de verbeelding van de kijker. Na de oorlog (maar reeds voordien begonnen) heeft er een verschuiving plaats gegrepen, vooral naar Knokke. Allicht zijn er in en om dat milieu nog altijd invloedrijke acteurs in of achter de schermen, met eigen waardenpatronen en een verborgen agenda, met connecties die door globalisering zijn verstevigd en toegenomen, sedert de jaren tachtig aangewakkerd door *marktfundamentalisme* en graaicultuur. Afgezien van sporadische "uitschieters" (die in het vage blijven) weten zij zich zo goed af te schermen tegen ontmaskering dat men zich niet of nauwelijks bewust is van hun bestaan (wat trouwens de bedoeling is). De ontmaskering ingevolge de razzia van 10 mei 1940 moet dan beschouwd worden als een "accident de parcours". Doch spijs discretie en geheimhouding komen die kringen af en toe nog in het nieuws, zij het doorgaans niet expliciet. Onderzoeksjournalistiek heeft verbanden gelegd naar of van corruptieschandalen, de Bende van Nijvel, tribulaties rond zakenlieden en politici, hormonenzwendel, bedrieglijke bankpraktijken, mega-btw-carroussels en nog andere onfrisse en duistere zaken, doch er volgt nooit opheldering (of men laat de zaak "verjaren"). De uitzondering die de regel bevestigt, is – na grote beroering in de media – de opheldering van de moord op inspecteur-dierenarts Van Noppen (20.02.1995). Een andere opheldering (inzake de moord op Kamerlid Julien Lahaut in 1950) was zelfs het werk van een historicus! Het gaat hier telkens om zware misdaden of misdrijven - en dat stemt alleszins tot waakzaamheid en kritische ingesteldheid, ... in navolging van James Ensor en diverse geestesverwanten. In 1940 begon in België de oorlog met "la chasse à l'homme" om nadien te eindigen met "une justice de rois-nègres" (dixit Minister Pholien). En daarna?

Democratie is een lofwaardige betrachting en dit impliceert, waar dan ook, een bestendige strijd tegen duistere krachten die nog steeds stiekem aan de touwtjes willen trekken. De verwarde meidagen van 1940 hadden verwarrende gevolgen. En als men dieper ingaat op de "gebeurtenissen" van mei 1940, krijgt men een onthutsend beeld van de zelfkant van onze maatschappij, actueel tot op vandaag. Overigens wijst een nogal verontrustend rapport van Comité "I" (uitgelekt in "De Tijd" dd. 11.08.2010) op een opvallend gebrek aan leiding, organisatie, beleidsvisie, doelgerichte werking en interne evaluatie en communicatie binnen de Staatsveiligheid, ... zeventig jaar later precies nog steeds diezelfde tekortkomingen en gebreken die blijkbaar een oorzaak waren van al die onvoorstelbare ellende in mei 1940!

Spionage, contraspionage en "vijfde colonne"

Anderzijds is het wel opvallend dat in 1939/1940 de militaire inlichtingendienst uitstekend werk heeft verricht voor de externe veiligheid van het toen nog neutrale België, en dit vooral dank zij de militaire attaché in Berlijn, kolonel SBH Georges Goethals, in Berlijn quasi een Belgische tegenhanger van de Sovjet-meesterspion Richard Sorge in Tokio (die in 1941 accuraat voorzag dat

Japan Siberië niet zou binnenvallen, wat Stalin ertoe heeft bewogen bij de cruciale slag om Moskou een aantal Siberische divisies in te zetten). Kolonel Goethals had (vooral via zijn Nederlandse collega majoor Gijsbert Sas) hoog geplaatste informanten, tot binnen de Abwehr (o.a. kolonel Hans Oster, die later een rol zou spelen in de aanslag tegen Hitler). Spijtig genoeg werd in Brussel doorgaans niet veel geloof gehecht aan die informatie, mede een gevolg van het feit dat de datum van de Duitse aanval meermaals werd verschoven om diverse redenen (zoals de noodlanding, op 10 januari 1940, van een Duits vliegtuigje in Maasmechelen, waarbij een aktentas werd aangetroffen met het aanvalsplan "Fall Gelb").

In ieder geval had de militaire inlichtingendienst de ware vijand op het oog, ook al had de legerleiding - gehinderd door de neutraliteitspolitiek - het vaak moeilijk om te kunnen volgen. Zelf werd de kolonel gehinderd omdat de Belgische diplomaten in Berlijn uit "praktische overwegingen" nogal *deutschfreundlich* waren. Maar op 9 mei 1940 te 21.30 u. liet hij weten dat de Duitse aanval 's anderendaags te 4.35 u. zou starten. Diezelfde avond om 23.30 u. kon hij dit bevestigen omdat intussen het startsignaal (codewoord "Danzig") door de Duitse legerleiding was doorgegeven. In Brussel was er weer enige twijfel, vooral omdat uitgerekend op 9 mei een "normaal" verlofregime voor gemobiliseerde militairen was ingevoerd (het zag er immers "rustig" uit ...en de industrie en de landbouw schreeuwden om arbeidskrachten). Toch werd om middernacht het leger in staat van alarm gebracht. Dit heeft niet belet dat het fort van Eben-Emael enkele uren later moeiteloos werd veroverd door luchtlandingstroepen en dat de kleine Belgische luchtmacht grotendeels aan de grond werd vernietigd. Maar niettemin was België het enige land dat niet totaal werd verrast door de Duitse aanval.

Net zoals in 1913/1914 waren er ook in 1939/1940 in België (en zeker in Oostende) nogal wat Duitse "toeristen" die dol waren op het maken van foto's. Toch waren Duitse spionnen veelal handig genoeg om zich niet te laten ontmaskeren door de contraspionage. Er is ook nooit een *vijfde colonne* geweest, een ondergronds binnenlands spionage- en ondermijningsnetwerk, gericht tegen de interne en externe veiligheid van België (ook al is het een feit dat zowel VNV als REX vanuit Berlijn financiële steun hebben ontvangen). De Belgische elite, haute finance, industrie, zakenwereld, Kerk, diplomatie, rechtse pers, politie- en veiligheidsdiensten, e.d. waren - om politieke, ideologische of economische redenen - t.o.v. Duitsland (toen nog niet beschouwd als een totalitair regime) zo goedgunstig, welwillend of "verdraagzaam" dat aan Duitse zijde geen behoefte was aan een *vijfde colonne* (want er was blijkbaar reeds een "zesde colonne"!). Uit documenten van het *Auswärtiges Amt* is gebleken dat er eigenlijk al evenmin enige behoefte was aan een militaire verovering van België omdat ons land toch reeds in voldoende mate aan hun zijde stond ...en dan maar best nog wat "neutraal" mocht blijven! Indien het er toch van gekomen is, dan kwam dit door de onontkoombare geografische en strategische positie van België tussen Frankrijk en Duitsland, nog toegenomen door het bouwen van de fameuze (en nutteloos gebleken) Maginot-linie, van Zwitserland tot aan de Belgische grens (de kostelijkste blunder die Frankrijk zichzelf ooit heeft aangedaan!).

Toen ik in de jaren negentig, na de val van het IJzeren Gordijn, bedrijvig was bij de civiele preventie en defensie van de NATO, heb ik de professionele en deskundige aanpak van de militaire inlichtingendiensten leren waarderen in het kader van CIMIC (Civil Military Co-operation), waardoor nationale defensie een wisselwerking wordt tussen militaire en civiele defensie, en uitvergroet gebeurt dit dan ook op het vlak van het Bondgenootschap, met positieve gevolgen in geval van rampen of oorlogssituaties. Een onvergetelijk voorbeeld hiervan is - tijdens de Kosovo-oorlog - de wonderbare reddingsoperatie, in april 1999, voor ruim een half miljoen Kosovaren die in het kader van "etnische zuiveringen" door Servië waren uitgedreven naar een strook niemandsland aan de (gesloten) grens van Macedonië, in volle winter en in één van de meest onherbergzame en ontoegankelijke gebieden van Europa. Hulp vanwege de UNHCR (vluchtelingenorganisatie van de UNO) en/of van het Rode Kruis zou hier veel te laat zijn

toegekomen (wat voorzien en ingecalculeerd was door Milosevic). Enkel de NATO kon hier snel hulp bieden en de evacuatie naar Albanië organiseren, maar zonder dat fantastisch CIMIC-samenspel zou dit onmogelijk zijn geweest. Maar in 1940 was CIMIC (of iets dergelijks) zelfs geen verre wensdroom. Veel was toen afhankelijk van de speurzin, het organisatievermogen en de persoonlijke inzet van een inlichtingenofficier die zo wat de rol van "boy scout" mocht spelen, vaak in ondankbare en moeilijke omstandigheden.

Een heel ander verhaal is dat van de Sovjetgezinde en vooral vanuit Oostende opererende "Rote Kapelle" (doch hierover meer in een volgend hoofdstuk "Verzet").

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES :

- aankondiging van het boek " Het bloedbad van Abbeville " (1941)
- dodenhulde bij het graf van Joris Van Severen (met Oostendse Fabriekswachters)

JEAN LAROYE, EEN OOSTENDS SPORTFENOMEEN (deel 2)

door Michel CAPON

1945: KAMPIOEN VAN BELGIË JUNIOREN

Als 21-jarige beleefde Jean LAROYE in 1945 een superjaar. Hij werd op 1 juli 1945 voor de eerste maal kampioen van België (op de weg bij de junioren) te MOEN (West-Vlaanderen) (1).

Overwinningen in 1945:

35 in België

6 in buitenland

41 op 90 wedstrijden (2)

of een gemiddelde van 45,56%, wat uitzonderlijk is! Daarbij werd hij 12x tweede. Er stond geen maat op wielrenner Jean LAROYE.

De orde van de aankomst van het Belgisch kampioenschap zag er als volgt uit (3):

1. Jean LAROYE, 130 km in 3 u 34'
2. Georges DEWACHTER, op 1 wiel
3. Pol VERHAEGEN
4. Lionel VANBRABANT
5. Lucien MATTHYS
6. Karel LEYSEN, op 3' 3"
7. J. ROEYKENS
8. Noe POMMELAERE
9. Kamiel DEBACKER, op 3' 27"
10. Jules DEPOORTER, op 3' 45"

Er waren 22 aankomsten.

Datzelfde jaar werd L. MATTHYS nadien kampioen van België bij de onafhankelijken.

De Oostendenaar reed toen met een fiets "CYCLES ODO" van de fietsenverdelers ODO INGHELBRECHT (4).